

Νοέμβριος 2013

Νόμιμη αντίδραση σε κατ' οίκον εισβολέα

Ηλία Α. Στεφάνου*

Λέγεται συχνά πως το σπίτι μας είναι το «κάστρο» μας, όπως εξάλλου ρητά το ορίζει και το άρθρο 16(1) του Συντάγματος « η κατοικία εκάστου είναι απαραβίαστη». Μέσα στο σπίτι μας εξελίσσεται όλη μας η ζωή, μεγαλώνουμε τα παιδιά μας και εκεί μέσα κρύβουμε αντικείμενα σημαντικής συναισθηματικής και οικονομικής αξίας. Όταν λοιπόν το «κάστρο» μας προσβάλλεται από ένα διαρρήκτη ή ληστή, όταν στη θέα ενός ξένου μας καταλαμβάνει ο φόβος μην πάθουν κακό προσφιλή μας πρόσωπα, διερωτάται ο απλός πολίτης, που νιώθει το «βιασμό» της προσωπικής του ζωής, μέχρι που μπορεί να φθάσει η αντίδρασή του εναντίον του δράστη - κατ' οίκον εισβολέα; Μπορεί να χρησιμοποιήσει κυνηγετικό όπλο ή μαχαίρι ή όποιο αντικείμενο βρεθεί μπροστά του και με αυτό να επιφέρει, είτε το θέλει είτε όχι, το θάνατό του ή το σοβαρό τραυματισμό του; Μέχρι ποιου σημείου θεωρείται από το νόμο ότι οι ενέργειες του θύματος είναι νόμιμες και άρα δεν θα οδηγηθεί στο Δικαστήριο, όντας πλέον ο ίδιος κατηγορούμενος;

Νομικό πλαίσιο

Αφετηρία της όλης νομικής ανάλυσης είναι το Σύνταγμα. Είναι με το άρθρο 7(3)(α), που προβλέπεται πως η αφαίρεση της ζωής ενός προσώπου (εδώ διαρρήκτη ή ληστή), επιτρέπεται μόνο όταν χρησιμοποιείται η απολύτως αναγκαία βία, η οποία σκοπό έχει την άμυνα του ιδίου ή άλλου προσώπου ή ακόμη και περιουσίας προς αποτροπή ενός ανάλογου, αναπότρεπτο και ανεπανόρθωτο κακού, το οποίο θα συνέβαινε εκτός και αν το πρόσωπο ενεργούσε την αμυντική πράξη. Συμπλήρωση της νομικής αρχής παρέχει το άρθρο 17 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο, μια πράξη δεν καταλογίζεται σε αυτόν που την διέπραξε, σε περιπτώσεις που ο ίδιος θα καταφέρει να αποδείξει ότι αυτή έγινε για να αποτραπούν συνέπειες, οι οποίες, υπό άλλες περιστάσεις, θα επέφεραν αναπότρεπτο και ανεπανόρθωτο κακό στον ίδιο, ή σε άλλα πρόσωπα που είχε υποχρέωση να προστατεύσει. Και αυτά με την προϋπόθεση ότι το

αποτέλεσμα της πράξης, κατά πρώτον, δεν υπερέβη εκείνο που ήταν εύλογα αναγκαίο να γίνει και κατά δεύτερον, το κακό που προκλήθηκε δεν ήταν δυσανάλογο με εκείνο που αποτράπηκε.

Δικαιολογούνται οι ευλόγως αναγκαίες πράξεις

Από τα πιο πάνω, προκύπτει πως σημαίνουσας σημασίας έχει η αρχή της αναλογικότητας. Έτσι, ιδιοκτήτης οικείας ή περιουσίας που βρίσκεται αντιμέτωπος με διαρρήκτη έχει το δικαίωμα να πράξει μόνο ότι είναι ευλόγως αναγκαίο για να αποκρούσει τον κίνδυνο. Τα πάντα εξαρτώνται από τα συγκεκριμένα γεγονότα και τις περιστάσεις της κάθε περίπτωσης. Ενδεχομένως, σε ορισμένες περιπτώσεις επίθεσης να είναι λογικό και δυνατό να γίνει μόνον κάποια ήπιας μορφής αποτρεπτική ενέργεια, όπως για παράδειγμα φωνές ή σπρώξιμο ή κτύπημα στο χέρι. Κάποιες επιθέσεις όμως μπορεί να είναι σοβαρές και επικίνδυνες, και ο διαρρήκτης να φέρει μαζί του όπλο ή κάποιο επιθετικό αντικείμενο, κατά τρόπο που πράγματι να θέτει ή αναμένεται να θέσει τον ιδιοκτήτη σε άμεσο κίνδυνο ζωής ή σωματικής βλάβης, τότε οι άμεσες πράξεις του προς υπεράσπισή του δυνατόν να είναι αναγκαίες.

Από την άλλη, αν η επίθεση έχει τελειώσει και δεν παραμένει κάποιος κίνδυνος, τότε η άσκηση βίας από τον ιδιοκτήτη προς τον διαρρήκτη θα θεωρηθεί εκδίκηση ή τιμωρία, και επειδή ξεφεύγει από τα πλαίσια της άμυνας, συνιστά μια καινούργια επίθεση, αποκομμένη από τα όσα προηγήθηκαν. Αν λοιπόν, ο διαρρήκτης αντιλαμβανόμενος ότι έχει ξυπνήσει τον ιδιοκτήτη τρέπεται σε φυγή, δεν δικαιούται ο ιδιοκτήτης να τον πυροβολήσει πισώπλατα ή να του ρίξει οποιοδήποτε αντικείμενο με σκοπό το σοβαρό τραυματισμό του.

Το εντίμως και ενστικτωδώς αναγκαίο

Θα πρέπει να ληφθεί βέβαια, πως το νομικό μας πλαίσιο, λαμβάνει υπόψη του ότι το πρόσωπο που αμύνεται δεν είναι πάντοτε σε θέση να ζυγίζει με λεπτομέρεια το ακριβές μέτρο της αναγκαίας αμυντικής του ενέργειας. Αν ο ιδιοκτήτης έπραξε μόνο ότι εντίμως και ενστικτωδώς πίστευε ως αναγκαίο, τότε αυτό θα ήταν η πιο ισχυρή

μαρτυρία ότι χρησιμοποιήθηκε μόνο εύλογη αμυντική ενέργεια. Πάντως, κριτήριο δεν είναι μόνο η προσωπική αντίληψη του ιδιοκτήτη για τα όσα συμβαίνουν αλλά λαμβάνονται υπόψη και όλα τα άλλα στοιχεία, για να αποφασιστεί τελικά εάν ήταν αντικειμενικά λογικές οι ενέργειες του ιδιοκτήτη. Δηλαδή, δεν μπορεί να υποστηριχτεί λογικά από τον ιδιοκτήτη ότι κτύπησε τον διαρρήκτη πίσωπλατα και ενώ αυτός έφευγε από το σπίτι του επειδή ο ίδιος προσωπικά θεωρούσε ότι ο διαρρήκτης θα επέστρεφε ξανά στο σπίτι του.

Αναγκαιότητα της αμυντικής πράξης

Αποφασίζοντας κατά πόσο η αμυντική συμπεριφορά του ιδιοκτήτη μιας οικείας ήταν αναγκαία ή όχι, τα Δικαστήρια λαμβάνουν υπόψη τους, κατά πόσο ο ιδιοκτήτης θα μπορούσε να αποφύγει αυτή την κατάσταση, κατά πόσο η απειλή ήταν άμεση, και τέλος κατά πόσο ο ιδιοκτήτης έκανε λάθος εκτίμηση των γεγονότων, κάτι το οποίο τον έκανε να πιστεύει ότι η πράξη του ήταν νόμιμη.

Ένα ιδιοκτήτης δικαιολογείται να απαντήσει ή να αντιδράσει σε μια απειλή όταν αυτή είναι άμεση. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο ιδιοκτήτης θα πρέπει να περιμένει μέχρι να κτυπηθεί από τον εισβολέα πριν αυτός απαντήσει στο κτύπημα, αλλά σημαίνει ότι θα πρέπει η ενέργεια να είναι το άμεσο αποτέλεσμα της απειλής που αναμένεται από στιγμή σε στιγμή.

Λάθος εκτίμηση

Τι γίνεται όμως όταν ένας ιδιοκτήτης κάνει ένα λάθος εκτίμησης, το οποίο τον οδηγεί να πιστεύει ότι υπάρχουν οι περιστάσεις οι οποίες δικαιολογούν την ενέργεια αμυντικής πράξης; Τα Δικαστήρια θα εξετάσουν την αναγκαιότητα της ενέργειας του ιδιοκτήτη στην βάση των γεγονότων επί των οποίων ο ίδιος ο ιδιοκτήτης πίστευε ότι υπήρχαν κατά τον χρόνο της διάρρηξης. Πάντως και πάλι θα εξεταστεί κατά πόσο η αντίδραση ήταν η λογική υπό τις περιστάσεις.

Η Ανάλογη Βία

Η αυτοάμυνα μπορεί να πετύχει μόνο σε περίπτωση που ο ιδιοκτήτης χρησιμοποίησε την ανάλογη βία. Για την κρίση του τι συνιστά ανάλογη βία σταθμίζονται το είδος και το ύψος της βίας που χρησιμοποιήθηκε έναντι του κακού, το οποίο ο ιδιοκτήτης προσπαθούσε να αποτρέψει. Παρόλο που ένας βαθμός βίας (για παράδειγμα, κτύπημα με σίδερο στο κεφάλι) μπορεί να θεωρείται εύλογος όταν σκοπεύεται η προστασία της απειλούμενης ζωής του ιδιοκτήτη ή της οικογένειάς του από ένα οπλοφόρο διαρρήκτη, ένας ανάλογος βαθμός βίας μπορεί να θεωρηθεί υπερβολικός όταν ασκείται για την προστασία της ιδιοκτησίας κάποιου (πρόκληση ζημιάς και κλοπής του οχήματός).

*Δικηγόρος